

gelten immer noch als hauptbestimmende Hilfsmittel die durch den Inhalt aus gedruckten Angaben. Es ist jedoch nicht zu bestreiten, daß die mittels der von Petrovič hier angewandten Methode gewonnenen Resultate ein geeignetes Korrelativ für die derart gewonnenen Angaben sein wird, oder auch als Ausgangspunkt für eine annähernde Festlegung des Terminus post quem dienen wird.

Petrovičs moderne forma, mit der historischen Methode verkettete Analyse des Schrift kann gleichfalls als Ausgangspunkt für eine analoge Bearbeitung vom epigraphischen Material anderer, besonders benachbarter Provinzen dienen. Wir hoffen, daß derart wichtige Studien erscheinen werden und ebenfalls — besonders im Vergleich mit den Ergebnissen Petrovičs — so nützlich sein werden wie das Buch über die Schrift Obermoesiens.

Radišlav Hošek

Kristiánova legenda. Vita et passio sancti Venceslai et sancte Ludmille ave eius — Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily. K vydání připravil, přeložil a poznámkami opatřil *Jaroslav Ludvíkovský*. Praha, Vyšehrad 1978. 165 stran, 16 černobílých fotografií.

V roce 1978 vydal v nakladatelství Vyšehrad Jaroslav Ludvíkovský latinský text Kristiánovy legendy s vlastním paralelním překladem do češtiny. Připomeňme, že se jedná o třetí (nepečítáme-li hagiografické publikace starší doby) moderní edici této klíčové památky našeho staršího středověku po vydání Emlerově ve *Fontes rerum Bohemicarum* (1873) a po pracích Josefa Pekaře (1903, 1906). — Kniha je opatřena obrazovým materiálem, textovou kritikou (str. 105—117), obecným úvodem k poznámkám (str. 119—133) a poznámkami k textu (str. 135—160). Obsahuje také seznam vydavatelových příspěvků ke kristiánovské tematice (str. 161—162) a poznámky k vyobrazením.

V obecném úvodu k poznámkám vydavatel upozorňuje, že dochovaný titul legendy vlastně plně nevystihuje její plný rozsah a obsah. O Ludmile a Václavovi se totiž mluví až ve 3. kapitole legendy, předchozí dvě se zmiňují o životě a působení bratří Cyrila a Metoděje, o křtu knížete Bořivoje a jeho družiny Metodějem, o založení prvního křesťanského kostela v Čechách na Levém Hradci, o vzpouře pohanů proti knížeti Bořivojovi a o založení kostela P. Marie na hradě v Praze po Bořivojově návratu.

Právě první dvě kapitoly legendy spolu s prologem, zvláště pak místo, kde se hovoří o křtu Bořivojově na Svatoplukově dvoře, vyvolaly staletý spor o pravost a časové zařazení Kristiánovy legendy. Ludvíkovský podává přehled prací a polemik týkajících se kristiánovské otázky, stručně analyzuje stanoviska odpůrců i zastánců pravosti legendy a shrnuje výsledky svého vlastního bádání. Nejdříve upozorňuje na stanovisko Dobrovského, který popíral pravost Kristiána a poukazoval na to, že v přemyslovských Čechách se neujala slovanská liturgie, a za nejstarší václavskou legendu považoval legendu Gumpoldovu (byla napsána v letech 973—980). Kristiánovu legendu označil za pozdní kompilaci z poč. 14. stol. Josef Emler v I. díle *Fontes rerum Bohemicarum* (1873) sice na základě staroslověnských legend uznává, že v Čechách byla původně zavedena liturgie slovanská, ale v otázce latinských legend se v podstatě shoduje s J. Dobrovským.

Ludvíkovský věnuje značnou pozornost kristiánovským výzkumům z konce 19. století a ze století 20. V této souvislosti připomíná Josefa Pekaře, z jehož obecného a speciálního rozboru legendy vyplynulo, že se v ní nevyskytuje nic, co by vyvracelo její původ z konce 10. stol., na něj odkazuje Kristián v prologu. Pekař sice uznal, že Kristián čerpal ze starších pramenů (*Crescente fide*, Gumpold, *legenda Fuit* aj.), ale dokázal, že tyto prameny jsou v Kristiánově legendě stylisticky upraveny a doplněny. Prof. Ludvíkovský především upozorňuje na zmíněnou Pekařovu edici svatováclavských legend z r. 1906, která obsahuje cenné vydavatelovy poznatky ke kristiánovské problematice. Jako jeden z předních Pekařových pokračovatelů je uveden Václav Chaloupecký, který r. 1939 vydal *Prameny 10. století Legendy Kristiánovy*. V otázce autorství a datování se shoduje s Pekařem, ale ve snaze podepřít věrohodnost Kristiánových zpráv nalezením jeho starších pramenů se dopustil řady omylů. Kladně jsou zde však hodnoceny Chaloupeckého teze o kulturní a politické kontinuitě mezi Velkou Moravou a Čechami v 10. století a jeho zásluha na uspořádání sborníku staroslověnských a latinských legend v českých překladech *Na úsvitu křesťanství* (1942).

Dále Ludvíkovský odkazuje na své kritické recenze o pracích Závěše Kalandry a Rudolfa Urbánka. Oba autoři totiž považují Kristiánovu legendu za falzum ze 14. stol. K nim se po dvaceti letech přihlásil také historik Zdeněk Fiala. Ludvíkovský se též zmiňuje o studii Oldřicha Králíka ke kristiánovské otázce, v nichž se přes správné datování legendy vyskytují některé omyly. Podtrhuje význam archeologických objevů z 20. stol., které potvrdily kontinuitu české a velkomoravské kultury.

Druhou část úvodu k poznámkovému aparátu tvoří rozbor legendy, který směřuje k potvrzení pravosti legendy a jejího datování do 10. stol. Nejdříve si autor všimá Kristiánova jazyka a stylu. Připomíná, že přes 80 % slov legendy je převzato z Vulgaty a že Kristiánův slovník přitom čerpá z hagiografické literatury, z *Crescente fide*, z Gumpolda aj.

Ve všech částech legendy se čtou biblické citáty, převládá frazeologie Vulgáty. Neobjevuje se ohlas na četbu římských klasiků. Jako nejvýraznější z prostředků Kristiánova slohu uvádí vydavatel hyperbaton. Srovnává styl Gumpoldův a Kristiánův a doohází k závěru, že Gumpold je daleko bombastičtější než Kristián, jehož některá hyperbatá působí sice nezvykle, ale celkově je jeho sloh srozumitelnější než Gumpoldův. Styl Kristiánovy legendy tedy nevylučuje dataci, která je uvedena v prologu.

Ludvíkovský také podrobněji rozebírá rytmický kursus legendy, který byl předmětem řady polemik o pravosti a době vzniku legendy. Dokazuje, že její kursus není gregoriánský ani že nevznikl podle kursu legendy *Diffundente sole*, jak se domníval Vilíkovský a jiní badatelé, ale že naopak *Diffundente sole* vznikla jako výtah z prvních kapitol Kristiána.

Dále se Ludvíkovský zabývá osobností autora Kristiánovy legendy, která rovněž vyvolala mnoho diskusí. Kloní se k názoru, že jde o mnicha Kristiána, účastníka římského poselství, o němž se čte v Brunově Legendě o sv. Vojtěchu. Opírá se přitom o filologické poznatky. Odmítá ztotožnění Brunova Kristiána se Strachkvasem z kroniky Kosmova, hlásí se k Pekařovu tvrzení, že Kristián byl Slavníkovec. To, že Kristián líčí Přemyslovce objektivně a Václava a Ludmilu dokonce oslavuje, vysvětluje překladatel pokrevním příbuzenstvím mezi Václavem, Ludmilou a biskupem Vojtěchem, tedy mezi Slavníkovi a Přemyslovci. Odkazuje přitom na slova prologu. Poukazuje i na další doklady příbuzenství těchto dvou českých rodů (Brunova legenda a tzv. *Canapariův život sv. Vojtěcha*). Ludvíkovský se domnívá, že Kristián snad byl jedním z mnichů břevnovského kláštera, kde byl v době, kdy psal legendu, stále pod vlivem latinské kultury. Jeho dílo se tedy opírá především o západní literární tradici, ale promítl se do něho i vliv slovanského kulturního prostředí. V tom je podle Ludvíkovského největší význam Kristiánovy legendy nejen v historické českolatinské, ale také v západní hagiografii.

Poznámky k latinskému textu legendy se soustřeďují především na vyjasnění nejproblematictějších a nejdiskutovanějších míst legendy.

Ivana Kröhnová

